

"Άλλη παραμυθένια αλλαγή στη ζωή του. Το φτωχό παιδί του Ρόραου βρίσκεται στο ωραιότερο καλλιτεχνικό και πνευματικό κέντρον. Τραγουδι, πιάνο και βιολί σπουδάζει με άχόρταγη επίμελεια ο μικρός. Έκτός από αυτά, είναι υποχρεωμένος να πηγαίνει με τ' άλλα παιδιά και να τραγουδεί σε λειτουργίες και συναυλίες. Ο Ρούτερ ήταν τόσο ένθουσιασμένος, πούλεγε στον πατέρα του πως και δώδεκα παιδιά να είχε, θά τ' αναλάμβανε αυτός όλα.

Σύνθεση δέν τόν έδίδασκε τότε κανείς, ούτε κι άργότερα είχε την εύκαιρία να σπουδάση σύνθεση ο Χάυδν. "Έμεινε αυτοδίδακτος σ' αυτό το σημείο, κι' ίσως στην έλλειψη αυτή να όφείλεται ή πρωτοτυπία της έμπνεύσεώς του. Δέν τόν έβάραιναν οι γνώσεις. Η φαντασία του παιχνίδιζε έλεύθερη.

Η πείνα όμως φαίνεται πως ήταν ο πιο πιστός σύντροφος των παιδικών χρόνων του Χάυδν. Στο σχολείο αυτό της χορωδίας, λίγες ή-μέρες το χρόνο έτρωγαν όσο πεινούσαν τα δυστυχισμένα τα παιδιά. Άλλά ούτε αυτή ή κατάσταση δάμαζε το νεαρό καλλιτέχνη. Ίσα ίσα, το άδειανό στομάχι τουδινε κέφι για διάφορα παιχνίδια και φάρσες.

"Έτσι κάποτε, μαζί με άλλα παιδιά σκαρφάλωσε στα κάγκελλα του παλατιού, στο Σέμπρουν. Μιά κυρία παρουσιάζεται εκείνη τή στιγμή. Κεραυνός! Είναι ή Ίδια ή Μαρία - Τερέζα, ή αυτοκράτειρα. Τους λέει να φύγουν και τους άπειλ' ότι θά μαστιγωθ' όποιος ξανανεβεί. Τα παιδιά σκορπίζονται φοβισμένα. Τήν άλλη μέρα όμως ο Χάυδν έρχεται μόνος και σκαρφάλώνει στα κάγκελλα. Τόν συλλαμβάνουν, τόν μαστιγώνουν. Δέχεται τήν τιμωρία του χωρίς διαμαρτυρία, κι άργότερα εύχαριστεί γι' αυτό τήν αυτοκράτειρα.

ΠΑΛΗ ΚΑΙ ΦΤΕΡΟΥΓΙΣΜΑΤΑ

Η νεανική του όμως τρέλλα του κοστίζει πολύ ακριβά σ' άλλη στιγμή τής ζωής του. Ο Χάυδν είναι 18 έτων. Η ωραία φωνή του χαλάει με τήν αλλαγή τής ηλικίας. Είναι άχρηστος πιά στην παιδική χορωδία. Ο Ρούτερ θέλει να τόν ξεφορτωθ'η. Ο Ίδιος ο Χάυδν του δίνει τήν εύκαιρία. Κάποιος συμμαθητής του, αντί να φορεί περούκα, σάν τ' άλλα τα παιδιά, έδενε τα μαλλιά του κοτσίδα. Μιά μέρα ο Χάυδν του τήν κόβει. Ο Ρούτερ καταδικάζει τόν Χάυδν να μαστιγωθ' ένώπιον όλων. Ο δύστυχος, άντρας πιά, προσπαθεί με κάθε τρόπο ν' άποφύγει τήν έξευτελιστική τιμωρία. Στο τέλος προτείνει να φύγει από τή χορωδία. Ο Ρούτερ τόν παίρνει στο λόγο του, αλλά έχει τή σκληρότητα να τόν διώξει μετά τήν έκτέλεση τής τιμωρίας.

Είναι μία από τις τραγικότερες στιγμές τής ζωής του καλλιτέ-

χνου. Δεκαοκτώ χρόνων παιδί, βρίσκεται άξαφνα έρημος νά παλέψει στόν κόσμο μέ μόνο έφόδιο τίς μουσικές του γνώσεις.

Τή θέση του στή χορωδία τήν παίρνει ό μικρότερός του άδελφός Μιχαήλ, πουγινε άργότερα γνωστός μουσικός κι αυτός. 'Ο 'Ιωσήφ όμως γυρίζει πεινασμένος στούς δρόμους και κοιμάται στούς πάγκους. Μέσα στήν κακοτυχία, τόν θυμάται πάλι ή τύχη και του χαμογελάει άχνά. Μιά νύχτα που κοιμάται στό ύπαιθρο, τόν βλέπει ένας γνωστός του, φτωχός τραγουδιστής μέ γυναίκα και παιδιά. Κατοικεί σ' ένα μόνο δωμάτιο, κι όμως δέ διστάζει νά τόν πάρει κοντά του. Τό πρόβλημα τής στέγης λύεται όπως-όπως. 'Αλλά τής τροφής; 'Ο Χάϋδν γυρίζει στις γειτονιές και παίζει και τραγουδεί όπου παρουσιαστεί εύκαιρία.

Πότε σερενάτες στούς δρόμους, πότε σέ λαϊκά γλέντια. Τρέφεται τόσο ώστε νά μη πεθάνει. Οι γονείς του τόν Ικετεύουν νά γίνει κληρικός, γιά νά μπορέσει νά ζήσει. Αυτός όμως, δίχως νά ξέρει καλά γιατί, άρνεϊται σταθερά. Νοιώθει φαίνεται ύποσυνείδητα πως ή τύχη παίζει μαζί του ένα σκληρό παιχνιδάκι μόνο γιά λίγον καιρό, ίσως γιά νά δοκιμάσει τή δύναμή του.

Και πραγματικά, τό γερό χωριατόπουλο, έχει αρκετή δύναμη μέσα του γιά νά κατορθώσει ν' άνοίξει σιγά-σιγά, μέ χίλιους κόπους, ένα στενό μονοπάτι στή ζωή. Λίγο-λίγο, ό φτωχός πλανόδιος μουσικός κερδίζει αρκετά και γίνεται γνωστός. Νοικιάζει ένα καμαράκι άνήλιο και κρύο τόσο ώστε τό νερό παγώνει μέσα εκεί τό χειμώνα. Στο ίδιο κτίριο όμως κατοικούν σπουδαίες προσωπικότητες. Μεταξύ αυτών ό γνωστός συγγραφέας λιμπρέττων ποιητής Μεταστάσιος. Αυτός του προμηθεύει μερικά μαθήματα πιάνου.

Με τά μαθήματα κατορθώνει και ζει ό Χάϋδν, όκτώ όλόκληρα χρόνια. Στο διάστημα αυτό μορφώνεται μόνος του όσο μπορεί. Πέφτουν στά χέρια του μερικές συνάτες του Φιλίππου Έμμανουήλ Μπάχ, έργα έπαναστατικά γιά τήν εποχή τους, καθώς είπαμε στήν εισαγωγή. 'Η επίδρασή του χαράζεται στή φαντασία του Χάϋδν. Στο μεταξύ ή έμπνευσή του φουντώνει. Γράφει άλλοτε κομάτια γιά νά παίζουν οι μαθητές του, άλλοτε χορούς. Πολλά από τά έργα του γίνονται άνάρπαστα.* Οι εκδότες κερδίζουν αρκετά, ό συνθέτης όμως, άνίδεος, έξακολουθεί ακόμα νά πεινάει. Πολλές φορές, περνώντας από διάφορα κέντρα άκούει νά παίζουν τή δική του μουσική. Γίνεται ένδοξος χωρίς νά τό παίρνει είδηση.

Είναι 22 έτών. 'Η τύχη του φέρνει στό βήμα του μια ένδιαφέρουσα γνωριμία, τό διάσημο Ιταλό συνθέτη Πόρπορα, δόξα τής εποχής του, που θά είχε λησμονηθεί, άν δέν τόν άφινε στήν άθανασία ή δραματική του άντιζηλία μέ τό Χαίντελ. 'Ο Πόρπορα δίδασκε τραγουδι πολλές κυρίες τής άριστοκρατίας. Παίρνει τό Χάϋδν γιά συνοδό στό πιάνο. Κοντά

στον Πόρπορα ο μουσικός μας περνάει τις καλλίτερες και τις χειρότερες στιγμές της νεανικής του ηλικίας. Ο Ιταλός μουσουργός είναι το ιδανικό της βαναυσότητας. Οι τίτλοι «γαϊδούρι, βλάκα», πέφτουν βροχή στο φτωχό πιανίστα. Τοῦ αναθέτει θελήματα, τὸν μεταχειρίζεται ἐντελῶς σὰν ὑπηρέτη. Ἄλλὰ πάλι ἔχει καὶ πλεονεκτήματα αὐτῆ ἡ ἐργασία. Γιατὶ κοντὰ στὸν ἀνάγκω μὰ φημισμένο μουσουργό, ὁ Χάϋδν γνωρίζεται μὲ καλὸν κόσμο. Τὸ κυριώτερο ὅμως, ποῦ τοῦ γλυκαίνει τὸ πικρὸ χάπι, εἶναι ὅτι ὁ Πόρπορα καταδέχεται πότε-πότε, περιφρονητικὰ πάντως, νὰ τοῦ δίνει μερικές ὁδηγίες γιὰ τὴ σύνθεση.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καταπιάνεται ὁ Χάϋδν μὲ πῖο σπουδαῖες συνθέσεις. Γράφει μιὰ ὄπερα κωμικὴ σὲ γερμανικὴ γλῶσσα «Ὁ καμπούρης διάβολος», καὶ πολλὲς ἄλλες ἰταλικὲς ὄπερες, ἔργα χωρὶς βαθύτερη σημασία. Ἡ τύχη ὅμως τὸν σπρώχνει νὰ γράψει καὶ κάτι ποῦ θὰ γίνεῖ σταθμὸς στὴν ἱστορία.

Γνωρίζεται μ' ἓνα κύκλο φιλομούσων, ποῦ τὸν καλοῦν νὰ κάνουν μουσικὴ μαζὶ. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς τὸν ρωτᾷ μιὰ μέρα γιὰτὶ δὲν γράφει κανένα κουαρτέττο γιὰ ἔγχορδα. Ὡς τότε στὴ μουσικὴ δωματίου ἔθεωρεῖτο ἀπαραίτητη ἡ συνοδεία πιάνου. Ὁ Χάϋδν παίρνει φωτιά μ' αὐτὴ τὴν πρόταση καὶ γίνεται ἔτσι δημιουργὸς ἑνὸς καινούργιου εἴδους στὴ μουσικὴ. Τοῦ κουαρτέττου γιὰ ἔγχορδα, τοῦ κουαρτέττου δηλαδὴ ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο βιολιά, βιόλα καὶ βιολοντσέλλο. Ὅχι ὅτι δὲν εἶχαν γράψει κι ἄλλοι ἔργα γιὰ τέσσερα ἔγχορδα ὄργανα. Ἄλλὰ πρῶτος ὁ Χάϋδν ἔγραψε κουαρτέττο σὲ φόρμα σονάτας.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ καλλιτέχνης αὐτὸς ποῦ δὲν εἶχε σπουδάσει συστηματικά, μὲ τὸ θάρρος τῆς φαντασίας του, καὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του ἐνστίκτου, ὄχι μόνον κατάρθωσε νὰ ἐκτιμήσει τι ἀξία εἶχαν οἱ σονάτες τοῦ Φιλίππου Ἐμμανουὴλ Μπάχ, ἀλλὰ καὶ κατάλαβε πῶς αὐτὴ τὴ γραμμὴ ἔπρεπε ν'ἀκολουθηθεῖ κι αὐτὸς γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀθάνατα ἔργα.

Τὸ κουαρτέττο γιὰ ἔγχορδα σὲ φόρμα σονάτας εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πῖο δύσκολες καὶ πῖο δραματικὲς μουσικὲς συνθέσεις. Τέσσερα ἄτομα, τέσσερες ψυχές, πότε συγκρούονται, πότε ἐνώνονται ἁρμονικά, πότε ἢ μιὰ ἐξαφανίζει τὴν ἄλλη, πότε ξεπετιοῦνται, πυρωμένη δύναμη, ὅλες μαζὶ. Δίκαια λοιπὸν ἡ ἱστορία τιμᾷ τὸν Χάϋδν γιὰ ἐφευρέτη αὐτοῦ τοῦ εἴδους.

Ἦταν τὸ ἔτος 1750, 28 ἐτῶν ὁ συνθέτης.

Ἐννέα χρόνια ἀργότερα, οἱ περιστάσεις πάλι τὸν σπρώχνουν νὰ γράψει τὴν πρώτη του συμφωνία. Τὸ ἔτος αὐτὸ διορίζεται μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ βοημοῦ μεγιστάνου Μόρτзин (Morzin). Βαθύπλουτος αὐτός, διατηροῦσε μιὰ ὀρχήστρα, καὶ γι' αὐτὴν ἔγραψε ὁ Χάϋδν τὴν πρώτη του συμφωνία. Καθὼς εἶπαμε καὶ στὴν εἰσαγωγὴ, ἐφευρέτης καὶ πατέρας τῆς συμφωνίας κατὰ λάθος ὀνομάστηκε ὁ Χάϋδν, ἀφοῦ τὸ εἶδος αὐτὸ τὸ

είχε καλλιεργήσει πριν από αυτόν με καταπληκτική επιτυχία η Σχολή του Μανναχάιμ, κυρίως ο Στάμιτς. Άλλά με την πρώτη του κιόλας συμφωνία ο Χάϋδν συστηματοποιεί τη φόρμα, δίνει καλλίτερο τα τρία μέρη της Άλλέγκρο, Άντάτζιο, Άλλέγκρο, και δίνει περισσότερη ζωή στα διάφορα δργανα.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΡΧΗΣ

Το καλοκαίρι στο κτήμα του πρίγκηπος Μόρτσιν, το χειμώνα στη Βιέννη, στα μαθήματά του, αυτή ήταν η ζωή του Χάϋδν την εποχή εκείνη. Το μέλλον του φαίνεται εξασφαλισμένο. Κι όμως πάλι τον θυμάται η τύχη για να του παίξει ένα σκληρό παιχνιδάκι.

Ερωτεύεται μια μαθήτριά του, τη μικρή κόρη του κομμωτού Κέλλερ. Άλλά, άγνωστο για ποιά αίτια, η δεσποινίς αυτή αποφασίζει να γίνει καλόγρια. Ο πατέρας της είναι άπαρηγόρητος. Έξομολογείται τις λύπες του στο Χάϋδν. Μια μέρα του λέει δοκιμαστικά :

—Θάπρεπε να παντρευτήτε τη μεγάλη μου κόρη.

Ο Χάϋδν δέν την αγαπάει τη μεγάλη. Έκτός από αυτό, ξέρει ότι αν παντρευτεί, θά χάσει τη θέση του, γιατί όρος άπαράβατος στην όρχηστρα Μόρτσιν είναι να μένουν άνύπαντροι οί μουσικοί. Έτσι μάς έκπλησσει πώς άποφάσισε να κάνει τό χατήρι του πονηρού πατέρα. Μάλλον από εύγνωμοσύνη γιατί ο γέρο - Κέλλερ του είχε δανείσει πολλές φορές χρήματα.

Έτσι ο Χάϋδν, σε ηλικία 38 ετών δένει την τύχη του με μια γυναίκα που τον περνάει τρία χρόνια, και δέν έχει κανένα από τα στοιχεία που θά χρειαζόταν η σύζυγος ενός μεγάλου καλλιτέχνη. Καμμιά μόρφωση, καμμιά άνωτερότητα ψυχής. Κι έδω φθάνομε στο μεγάλο θαύμα του χαρακτήρος του άουστριακού συνθέτου. Η συζυγική δυστυχία που άφίνει την άνεξίτηλη σφραγίδα της στη ζωή ενός Βάγνερ π.χ., που του προκαλεί τιτάνειους θυμούς μαζί κι άριστουργήματα, περνάει σαν ένα θυσάρεστο επεισόδιο μάλλον στη ζωή του Χάϋδν. Θρησκόληπτη, έκδικητική, μικροπρεπή, σπάταλη, αυτά ήταν τα κύρια χαρακτηριστικά της άταίριαστης αττης γυναίκας. Άτέλειωτες προστριβές, συνεννόηση καμμιά. Ο,τι κέρδιζε με χίλιους κόπους ο μουσικός, τα σπαταλούσε σε στολίδια ή γυναίκα του, που είχε άκόμα τό μειονέκτημα να είναι άσχημη.

Ο Χάϋδν έλεγε φιλοσοφικά και περιφρονητικά :

—Τό ίδιο της κάνει αν ο άντρας της είναι παπουτσιής ή καλλιτέχνης. Και είχε άναμφισβήτητες άποδείξεις γι' αυτό τό συμπέρασμα. Όταν την έπιανε η μανία, δέν έβρισκε κατάλληλότροπο να έκδικηθῆ παρά να παίρνει τά χειρόγραφα του και να τά κάνει λουρίδες για να δένει μ' αυτά τά κάταρα της. Βέβαια γίνονταν δραματικές σκηνές σ' αυτές

τις περιστάσεις και μερικά ξεσπάσματα θυμού μας έκπλησσουν στο στόμα του γαλήνιου Χάϋδν.

«'Η γυναίκα μου, γράφει κάποτε, αυτό το τέρας της κολάσεως.....»

'Η συνηθισμένη του όμως στάση απέναντί της είναι μιὰ φιλοσοφική έγκαρτέρηση. Λέει κάποτε :

«'Η γυναίκα μου είναι άσχημα στην υγεία της τόν περισσότερο καιρό και πάντα έχει την ίδια κακή διάθεση, αλλά δέ μ' ενδιαφέρει πιά για τίποτε. Όπως δήποτε κάποτε θα τελειώσουν τά βάσανά μου».

'Η Ξανθίππη αυτή πέθανε τό 1800, αφήνοντας τόν καλλιτέχνη νά ζήσει ειρηνικά τά τελευταία του χρόνια. Πάντως ό Χάϋδν εύρισκε κι άλλου είδους παρηγοριά στή συζυγική του κακοτυχία, έκτός από τή φιλοσοφία. Δέν έλειπαν ό γυναίκες από τή ζωή του, πού τόν θαύμοζαν κι ήταν πρόθυμες νά τόν αποζημιώσουν για τήν εύτυχία πού δέν είχε στό σπίτι του. Ωραίος δέν ήταν. Μέτριο ανάστημα, φυσιογνωμία σόβαρά μαζί και γελαστή. Τόν χαλούσε όμως τό βλογοικομμένο του δέρμα και τό ύπερβολικά μελαχρινό του χρώμα. Άλλά εκείνο πού τραβούσε και τόν έκανε άγαπητό στις συναναστροφές, ήταν τό ανεξάντλητο χιούμορ του. Πολλές γυναίκες έπαιξαν ρόλο στή ζωή του: Μία από αυτές, ή κυρία Σρέτερ, 60 έτών τού γράφει :

«Άγαπητέ μου Χάϋδν, αισθάνομαι για σās τήν πιό θερμή και βαθειά άγάπη πού μπορεί νά νοιώσει ή ανθρώπινη καρδιά».

Όλες αυτές, νεανικές και γεροντικές άγάπες, θέρμαιναν τήν άγαθη ψυχή του. Τό άληθινό πάθος όμως, δέν τό γνώρισε ποτέ. Κι ίσως αυτού νά οφείλεται ότι μάταια τό ζητούμε και στά έργα του. 'Η έρωτική διάθεση δέν ξεπερνάει στις συνθέσεις του τά όρια μιās γλυκειās φαντασίας. 'Η συζυγική του δυστυχία μόνο με κανένα ξαφνικό άναστεναγμό βρίσκει άπήχηση πού και πού στά έργα του. Άλλά για πάθος και για τραγωδία, ούτε συζήτηση. 'Η γαλήνη πλημμύριζε τήν ψυχή του στις πιό βαθειές πτυχές της και τίποτα δέ μπορούσε νά τήν ταράξει.

Μέ τόν άτυχο γάμο του πάντως δέν έχασε τή θέση του, γιατί ό Μόρτσιν δέν τόμαθε άμέσως. Σε λίγο όμως ή όρχήστρα αναγκάστηκε νά διαλυθί για λόγους οικονομικούς. Τόν ίδιο χρόνο, (1761) διορίζεται ό Χάϋδν διευθυντής όρχήστρας τού πρίγκηπος 'Εστερχάζυ.

ΕΣΤΕΡΧΑΖΥ

'Η οικογένεια 'Εστερχάζυ, μία από τις πλουσιώτερες και άριστοκρατικώτερες της Ούγγαρίας, κατοικούσε σε μία μικρή ούγγρική πόλη, στην "Αϊζενστατ. Όλοι ελάτρευαν άληθινά τή μουσική. Όταν πρωτοπήγε στήν "Αϊζενστατ ό Χάϋδν, δέ θα φανταζόταν ίσως κι ό ίδιος πως ή μοίρα του σφραγιζόταν για πάντα. Γιατί όλη τήν υπόλοιπη ζωή του τήν

πέρασε ό καλλιτέχνης στην ύπηρεσία τής πρίγκηπικής αúτης οίκογενείας. Τέσσαρες γενεές διάβηκαν επί τών ήμερών του. Τριάντα χρόνια πραγματικής ύπηρεσίας έζησε με τούς Έστερχάζυ ό Χάυδν και τά υπόλοιπα, αν και ήταν πιά έλεύθερος καλλιτέχνης, διατηρούσε τόν τίτλο του διευθυντού τής όρχήστρας τών Έστερχάζυ.

Ή θέση του αúτη είχε μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα.

Τούς μουσικούς τούς θεωρούσαν ακόμα τότε κατωτέρας κοινωνικής τάξεως ανθρώπους. Στο παλάτι τών Έστερχάζυ ό Χάυδν φορούσε τή στολή του προσωπικού, έτρωγε με τούς υπηρέτες και περίμενε ώρες στόν προθάλαμο τīs διαταγές του πρίγκηπος. Ένας Μπετόβεν δέ θ' άνεχόταν ούτε στιγμή αúτο τό ζυγό. Ό Χάυδν όμως λέει με σοβαρά έγκαρτέρηση:

«Ό πρίγκηψ ήταν εύχαριστημένος με όλες μου τīs συνθέσεις,..... μπορούσα σά διευθυντής όρχήστρας νά κάνω διάφορα πειράματα, νά παρακολουθώ τι κάνει έντύπωση και τι δέν κάνει, άρα νά διορθώνω, νά προσθέτω, ν' άφαιρώ, νά τολμώ...., ήμουν άπομονωμένος από τόν κόσμο, κανείς δέ μπορούσε νά με κάνει ν' άμφιβάλλω γιά τόν έαυτό μου και νά με τυραννήσει, ώστε κατ' άνάγκην έγινε πρωτότυπος».

Κατ' άνάγκην έγινε πρωτότυπος! Αúτο μάς δίνει τό κλειδί γιά νά έννοήσουμε πολλά σημεία του έργου του Χάυδν. Μόρφωση σπουδαία δέν είχε. Ήταν όμως εργατικός κ' επίμονος. Όταν του παρουσιαζόταν ή άνάγκη γιά νά συνθέσει κάτι, τό θεωρούσε φυσικό νά έργασθει όχι σύμφωνα με τή συνήθεια, αλλά νά έφεύρει αúτός τή μορφή τής συνθέσεως που ταίριαζε.

Στήν ύπηρεσία τών Έστερχάζυ έγραψε ό Χάυδν τά περισσότερα έργα του.

Ήταν αναγκασμένος νά γράφει, γιατί ό πρίγκηψ είχε διαρκώς τήν αξίωση νά του παρουσιάζει καινούργιες συνθέσεις. Μερικά από τά έργα αúτα πήγαν χαμένα, δηλαδή έχασαν γιά μάς τήν αξία τους. Έτσι έγραψε τότε πολλές όπερες, χωρίς καμμία πρωτοτυπία, σύμφωνα με τήν Ιταλική παράδοση, έργα που φυσικά δέν έχουν καμμία σημασία γιά μάς. Άλλά και από τīs συνθέσεις του γιά ένόργανη μουσική, όλες δέ βρίσκονται στο ίδιο ύψος. Πολλές φορές ή βίαση τής στιγμής τόν έσπρωχνε νά γράφει κατώτερα. Ό ίδιος τό όμολογεί.

Κάποτε που ό αυτοκράτωρ του είπε κολακευτικά:

—Γράψατε πολλά έργα!

Ό συνθέτης άποκρίθηκε:

—Μάλιστα, Μεγαλειότατε, ίσως περισσότερα από ό,τι θάπρεπε.

Λουλούδια όμως πολύτιμα μέσα σ' ένα πλούσιο άνοιξιάντικο άγρό, ξεχωρίζουν τ' άριστουργήματά του άνάμεσα στις άπειρες συνθέσεις τής

ἐποχής τῶν Ἑστερχάζου. Ἀκολούθησε πιστά τὸ δρόμο πού χάραξε μὲ τὰ πρῶτα τοῦ ἔργου, τὴν παράδοση τοῦ Στάμιτς καὶ τοῦ Φιλίππου Ἐμμανουὴλ Μπάχ.

ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ

Σονάτες, κουαρτέττα, κονσέρτα, συμφωνίες, ὅλα στὴ φόρμα τῆς σονάτας, αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα πού ἔκαναν ἀθάνατο τὸ Χάϋδν. Ὅ,τι διακρίνει τὴ μουσικὴ του κυρίως, εἶναι μιὰ φωτερή, καθάρια γραμμὴ, μιὰ χαρούμενη διάθεση γεμάτη ὕψος καὶ ἀρμονικὴ ἰσορροπία. Ξεσπάσματα πάθους, θυμοῦ, δὲν ὑπάρχουν.

Τὰ ἀντάτζιο του εἶναι μᾶλλον φτωχὰ. Τοὺς λείπει ὁ πόνος πού ἀπλώνεται νοσταλγικά στὰ Ἀντάτζιο τοῦ Μότσαρτ ἢ συγκλονίζει στίς σονάτες καὶ στίς συμφωνίες τοῦ Μπετόβεν. Τὰ Ἀλλέγκρο του ὅμως εἶναι θαύματα ρυθμοῦ καὶ ζωῆς.

Ὁ Χάϋδν καλλιέργησε συστηματικά τὸ χιουμορ, τὴν ἐλαφρά, πνευματώδη εἰρωνία. Οἱ περιστάσεις τὸν ἔσπρωχναν καὶ σ' αὐτὲς τίς συνθέσεις. Ἡ καλοσύνη τῆς ψυχῆς του ἦταν μεγάλη. Πάντα ἔτοιμος νὰ βοηθῆσει εὗρισκε τὸν πιὸ εὐθυμο τρόπο γιὰ νὰ πετύχει τὸ σκοπό του.

Ἔτσι κάποτε τὸ 1772 ὁ πρίγκηψ Ἑστερχάζου εἶχε ἐγκατασταθῆ ἑξὶ μῆνες στὸ κτήμα Ἑστερχάζου κ' εἶχε πάρει μαζί του καὶ τοὺς μουσικούς του. Ὅλοι δυσανασχετοῦσαν καὶ δὲν ἔβλεπαν τὴν ὥρα νὰ φύγουν, νὰ πᾶνε στὴν Ἀϊζενστατ νὰ ἴδουν τίς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιὰ τους. Ὁ πρίγκηψ ὅμως ὄλο καὶ παρέτεινε τὴ διαμονή του στὸ Ἑστερχάζου. Ἐπανάσταση! Κανεὶς ὅμως δὲν τολμοῦσε νὰ πεῖ λέξη. Ὁ Χάϋδν σοφίζεται ἕνα χαριτωμένο τέχνασμα γιὰ νὰ σώσει τοὺς μουσικούς του. Συνθέτει μιὰ συμφωνία καὶ καλεῖ τὸν πρίγκηπα νὰ τὴν ἀκούσει. Ἐξαφνα, ἐνῶ προχωρεῖ ἡ σύνθεση, ἕνας μουσικός σηκώνεται, κλείνει τίς νότες του, σβύνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸ ἀναλόγιό του καὶ φεύγει. Τὸν ἀκολουθεῖ κι ἄλλος κι ἄλλος. Στὸ τέλος μένει μόνος ὁ Χάϋδν, σβύνει κι αὐτὸς τὸ φῶς καὶ φεύγει. Ὁ πρίγκηψ ἐκπλήσσεται στὴν ἀρχή, στὸ τέλος ὅμως μπαίνει στὸ νόημα καὶ λέει γελῶντας:

—Χάϋδν, τὸ κατάλαβα! Αὐριο μποροῦν νὰ ταξιδέψουν οἱ κύριοι.

Ἡ συμφωνία αὐτὴ ὀνομάστηκε συμφωνία τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ. Μὲ τὴν ἴδια χιουμοριστικὴ διάθεση εἶναι γραμμένη κ' ἡ παιδικὴ συμφωνία γιὰ διάφορα παιδικὰ ὄργανα, ἡ συμφωνία μὲ τὸ χτύπο τοῦ τυμπάνου, καὶ ἄλλες.

Ἀπὸ τὸ 1754 - 1781 ἔμεινε ὁ Χάϋδν στὴν ὑπηρεσία τῶν Ἑστερχάζου. Στὸ μεταξύ, πῆγαινε τακτικά στὴ Βιέννη καὶ ἀντιλαμβάνονταν πῶς ὅσο καὶ νὰ ἦταν χαμένος ἀπὸ τὸν κόσμου, ἡ φήμη του ἀπλωνόταν μὲ γρήγορα φτερά. Περνῶντας στοὺς δρόμους ἄκουγε τὴ μουσικὴ του συχνά, σὲ

παλάτια και σέ ταβέρνες. Τὰ ταξίδια του αὐτὰ στὴ Βιέννη τοῦ φέρνουν κι ἄλλο ὄφελος. Γνωρίζεται μὲ διάφορες προσωπικότητες, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες ξεχωρίζει τὸ φωτερό ὄνομα τοῦ Μότσαρτ.

ΜΙΑ ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΗ ΦΙΛΙΑ

Εἴκοσι τέσσερα χρόνια νεώτερός του ὁ Μότσαρτ ἔχει κιόλας δείξει στὸν κόσμο τὶς ἀστραπὲς τῆς μεγαλοφυΐας του. Μιὰ ὠραία συγκινητικὴ φιλία ἀναπτύσσεται γρήγορα μεταξύ τῶν δύο μουσικῶν. Ὁ Χάϋδν θεοποιεῖ τὸ νεαρό του φίλο, κι ἀναγνωρίζει δίχως ἴχνος φθόνου τὴν ὑπεροχὴ του. Κι ὁ Μότσαρτ λατρεῖ τὸν παπα - Χάϋδν, ὅπως τὸν λέει χαϊδευτικά.

Παπα - Χάϋδν, μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸν φωνάζουν τώρα ὅλοι οἱ νέοι καλλιτέχνες ποὺ μαζεύονται γύρω του. Τοὺς βοηθεῖ, τοὺς ὀδηγεῖ. Ἡ πιὸ μεγάλη χαρὰ τῆς ζωῆς του ὅμως εἶναι ἡ φιλία τοῦ Μότσαρτ.

—Κι ἂν μᾶς λυώσουν καὶ τοὺς δυὸ μαζί, λέει ὁ Μότσαρτ σ' ἕνα μουσικό, πάλι δὲ μποροῦν νὰ κατασκευάσουν ἕνα Χάϋδν.

Τέτοια λόγια ἔδιναν φτερά στὸ γέρο - καλλιτέχνη.

Κ' ἔχει τώρα ἀνάγκη ἀπὸ ἀναγνώριση. Διψᾷ γιὰ δράση καὶ γιὰ φήμη. Ὅσο περισσότερο συναισθάνεται τὴν ἀξία του, τόσο ἀρχίζει νὰ στεναίνει κάτω ἀπὸ τὸ χρυσαμένο ζυγὸ τῶν Ἑστερχάζυ.

Λέει τὸ 1791:

—Εἶχα ἕναν καλὸ πρίγκηπα, ἀλλὰ πολλὲς φορές ἐξαρτόμουν ἀπὸ ταπεινὲς ψυχὲς καὶ συχνὰ ποθοῦσα νὰ λυτρωθῶ.

Οἱ κύριοί του πεθαίνοντας τὸν ἄμοιβαν πλουσιοπάροχα, κι οἱ διάδοχοί τους προσπαθοῦσαν νὰ τὸν περιποιούνται ὅσο μποροῦσαν. Κι ὅμως ἡ ἐλευθερία ἄρχισε νὰ τὸν τραβάει ἀκατανίκητα.

Τὸ 1790, ὁ καινούργιος πρίγκηψ Παῦλος Ἑστερχάζυ διαλύει τὴν ὀρχήστρα. Ἡ στιγμή τῆς ἀπελευθερώσεως σημαίνει γιὰ τὸ Χάϋδν. Ἡ σύνταξή του τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ζήσει καλά. Πηγαίνει, ἐλεύθερος πιὰ ἂν θρωπος, κ' ἐγκαθίσταται στὴ Βιέννη. Καὶ νὰ, ἡ τύχη τοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ γιορτάσει τὴν ἐλευθερία του. Τὸν καλοῦν στὸ Λονδίνο νὰ πάει νὰ δώσει συναυλία.

Εἶναι τὸ ἔτος 1790. Ὁ Χάϋδν 58 ἐτῶν. Πετᾷ ἀπὸ τὴ χαρὰ του. Ὁ Μότσαρτ ὅμως ἔχει ἔνδοιασμούς. Ὁ παπα - Χάϋδν εἶναι γέρος... δὲν ξέρει ἕξνες γλώσσες, πὼς θὰ ταξιδέψει;

Ὁ Χάϋδν ὅμως τὸχει ἀποφασίσει.

—Εἶμαι ἀκόμα δυνατός, ἀποκρίνεται σταθερά, καὶ τὴ δική μου τὴ γλώσσα τὴν καταλαβαίνουν ὅλοι.

Χωρίζονται μὲ δάκρυα στὰ μάτια, Ὁ Μότσαρτ ἔχει μαῦρα προαισθήματα.